

Przedmowa inspirowana myślą Jubilata



W języku potocznym funkcjonuje wiele powiedzeń, które wyłaniają się z intelektualnej obróbki obserwowanych faktów oraz stopnia ich zrozumienia. Przykładem niech będzie jedno z najbardziej rozpowszechnionych powiedzeń dotyczących wychowania, a brzmi ono: „czym skorupka za młodu nasiąknie, tym na starość trąci”. Bez wątpienia każdy z pedagogów socjologów, psychologów czy filozofów jest w stanie osadzić to powiedzenie w określonej tradycji myślowej, która to rozwinęła grupy teorii potrafiących tak sformułowaną regułę towarzyszącą rozwojowi człowieka wytłumaczyć.

Powiedzenia są produktem procesu myślowego, a więc obserwacji i porządkowania w ramach określonej logiki, a tym samym procesu ćwiczenia umysłu, w jaki włączeni byli nasi przodkowie. A my go kontynuujemy, bo jak wyraził to Leonardo da Vinci, „żelazo w beczynności rdzewieje, a woda gnije lub marznie od zimna, tak umysł psuje się bez ćwiczenia”¹.

O czym myślimy i w jaki sposób to robimy? Jedni z nas w procesie myślenia wychodzą od tego, co było, inni znów stawiają na tu i teraz, gdyż zrozumienie i zdolność empatii w stosunku do ludzi wokół staje się tak potrzebna, jak znajomość algebry, pisał Daniel Goleman. Jeszcze inni, jak na przykład konstruktor Don Norman, myślą o tym, czy w niedalekiej przyszłości zaplanowanie potomstwa będzie przypominało konfigurowanie i zamawianie nowego samochodu².

Współcześnie jednak raczej wiemy – także z badań ewolucyjnych – że myślenie nie przychodzi ot, tak sobie ani nie pojawia się automatycznie na skutek wykonywania jakichś zadań. Mamy bowiem coraz więcej danych dotyczących tego, że myślenie to kompetencja, którą należy kształtować, która

¹ L. da Vinci, Pisma wybrane, Warszawa 1958, s.47.

² S. Gryffiths, Prognozy. Trzydziestu myślicieli o przyszłości, Poznań 2006, s. 17.

bynajmniej nie pojawia się automatycznie, a która kształtowała się w mozole ewolucji w skutek pokonywania trudności, rozwiązywania zadań praktycznych i teoretycznych, projektowania działań w rozwiązywaniu specyficznych dla myślenia problemów.

Wyraźnie powyższych twierdzeń dotyka Michael Tomasello w swej książce *Historia naturalna ludzkiego myślenia* czy także praca Daniela Dennetta *Dźwignie wyobraźni i inne narzędzia do myślenia*, jak i wreszcie publikacja naszego rodzimego autora Bartosza Brożka *Myślenie. Poradnik użytkownika* – rzecz genialna acz mało znana wśród nauczycieli. Jedną z najważniejszych jednak prac rzucających światło na procesy kształtowania myślenia w szkole wydaje się książka *Why students do not like school* Daniela Willingham. Zdaniem tegoż autora, myślenie nie jest dane, jest zadane, nie jest bowiem naturalną kompetencją człowieczą, jest wielkim zadaniem edukacyjnym. Jest zadaniem ważnym dla samych uczniów, a brak istotnych dla jego kształtowania działań, jest jedną z przyczyn tego, że młodzież szkołę marginalizuje.

Powyższe twierdzenia legły u podstaw inicjatywy podjęcia tejże pracy o myśleniu jako bazowej kompetencji poznawczej w określaniu zadań szkoły, zwłaszcza dzisiejszej. Wydaje się bowiem nieuzasadnionym przekonanie, że myślenie, a w tym myślenie krytyczne, rozwijane jest w wyniku rozwiązywania regularnych ćwiczeń przedmiotowych, bez określania i projektowania specyficznych dla rozwoju myślenia zadań. Z drugiej strony złożoność wyzwania, przed którym stajemy, pogłębia też inne, dość powszechnie panujące przekonanie o łatwości wszelkich procesów wychowania czy nauczania szkolnego, bo skoro każdy był w szkole, to nie potrzeba szczególnych umiejętności w zakresie myślenia o edukacji i jej organizowaniu.

Wokół tej właśnie tematyki zgromadził wszystkich autorów niniejszego tomu Pan Profesor Stanisław Dylak. Radość z zaproszenia do Jubileuszowej Księgi przyjęli wszyscy przyjaciele i sympatycy dostojnego Jubilata. Tym, co łączy wszystkie teksty, jest zjawisko myślenia i jego udział w procesie edukacji. Jej tytuł odzwierciedla głębokie potrzeby rekonstrukcji tego bardzo ważnego zagadnienia, ujętego w trzech blokach tematycznych, które wyodrębniły się w sposób naturalny wraz z nadsyłanymi artykułami.

Pierwszy zbiór rozważań wpisał się w szeroko rozumiane dawne i nowe wyzwania dla nauk pedagogicznych. Możemy tutaj zapoznać się z przemyśleniami tak wybitnych pedagogów, jak profesorowie Zbigniew Kwieciński, Kazimierz Przyszczykowski, Zbyszko Melosik, Agnieszka Cybal-Michalska, Aleksander Nalaskowski oraz Heliodor Muszyński.

Drugi zbiór, dotyczący myślenia jako sensu człowieczeństwa, skupił takich naukowców, jak profesorowie Stefan Mieszalski, Bartosz Brożek, Stefan Kwiatkowski, Tomasz Polak, Jerzy Nikitorowicz.

Nad trzecim blokiem zagadnień, czyli o edukacji szkolnej dla myślenia, pochyłili się z kolei tacy naukowcy, jak: Radosław Stec, Ewa Filipiak, Krzysztof J. Szmidt, Kinga Kuszak, Agnieszka Cieszyńska i Dorota Banaszak, Michael Dunne, Mariusz Kąkolewicz, Mariusz Przybyła i Małgorzata Cackowska, Roberto Muffoletto, a także profesorowie – Ryszard Pęczkowski oraz Marta Wrońska.

Bez wątpienia więc wszystkich zaangażowanych w tę publikację autorów łączy osoba Profesora Stanisława Dylaka. Liczba Jego publikacji jest imponująca, a składa się na nią wiele książek i dziesiątki artykułów zamieszczonych w renomowanych czasopismach. Innym bardzo ważnym elementem, który wskazuje na potrzebę podjęcia refleksji o myśleniu, tak bliska przecież Jubilatowi, wydaje się sytuacja polskiej edukacji, która znajduje się w procesie nieustannej transformacji. W istocie, początek XXI wieku obrodził w rozmaite manifesty, wszechobecną krytykę, a z drugiej strony olbrzymią chęć zrozumienia mechanizmów funkcjonowania świata, które wydaje się wypadkową sposobu myślenia o nim, o świecie. Działania naukowe Dostojnego Jubilata zdają się wychodzić naprzeciwko wyłaniającym się coraz to nowym, albo wciąż tym samym, problemom, lecz w nowym opakowaniu.